

BÁTORINÉ MISÁK MARIANNA

„...EGY OKOS, ÉRTELMESEN TANÍTÓKAT KÉPEZŐ INTÉZETNEK FEL ÁLÍTHATÁSA...”

A tanulmányom címeként választott gondolat annak az elszántságnak a megnyilvánulása, amelyet a Tiszáninneni Református Egyházkerület 1843. évi egyik közgyűlése tanúsított a Református Kollégiumban felállítandó tanítóképző intézet iránt. Mindezt azonban nem minden előzmény nélkül. A Sárospataki Kollégium több évszázados hagyománya volt, hogy a felsős diákok egy része egyben a környező falusi, mezővárosi iskolák tanítója is volt. Ezért az intézmény tananyagát úgy állították össze, hogy a tanítói feladatokat is ellátó diákok általános képzésben részesüljenek, elsajátítva a korabeli műveltség ismeretanyagát. Ködöböcz József ezt így fogalmazza meg: „A pataki tanítóképzés történetének első szakaszában a korabeli társadalmi igényeknek megfelelően a képzés az általános képzésben járulékos feladatként valósult meg.” (Ködöböcz, 1986, pp. 31.)

A klasszikus partikularendszer alapján a 19. század közepéig a kollégiumban tanuló felsőbb éves tógátus diákok tucatjai vállalták, hogy két-három évre kimennek kisebb-nagyobb iskolákba tanítói feladatok ellátására. Ezzel a gyakorlattal valójában kettős cél valósult meg. Egyrészt a gyülekezetek, az iskolák újra és újra friss ismeretekkel rendelkező, ambiciózus tanítókhoz jutottak, aminek folytán ezeknek az oktatási intézményeknek a szellemisége is megújult. Másrészt pedig azon túl, hogy maguk a hallgatók is gyakorlati tapasztalatokat szereztek, az iskolákban eltöltött évek alatt külföldi egyetemi tanulmányaikra gyűjtöttek. Ennek a gyakorlatnak egyaránt voltak előnyei és hátrányai is. Bár ez ideiglenes állapot volt, ennek ellenére Ugrai János (2013) szerint a változékonyság, az új ismeretek gyors beépülése a falusi iskolák életébe pozitívumként értékelhető. Hátránynak tekinthető a lelkeseknek mindenben alárendelt tanító rossz pozíciója, a tanító helyi beágyazottságának a hiánya, ami rontotta az iskola látogatottságának arányait, és csökkentette a népiskola presztízsét.

A 18. század végén a Kollégiumban nagyszabású reformok indultak meg, amelyek a tanulmányi rend, a tanítandó tananyag korszerűsítését is érintették. Tóth-Pápai Mihály munkálkodása révén a pedagógia a főiskola tantervében már a 18. század közepétől szerepelt. Majd 1796-ban bevezették a neveléstant, ami innentől kisebb-nagyobb megszakításokkal ugyan, de rendszeresen szerepelt a teológusok melléktárgyainak sorában. Ködöböcz professzor (1986) szerint ez már azt a felismerést is jelezte, hogy az általános

képzéssel megvalósuló tanítóképzés továbbfejlesztésének fontos feltétele a nevelési tevékenység pedagógiai megalapozása, tudatosítása. A 18. század végén és a 19. század elején végbement változások érzékeltették, hogy a két-három évenkénti tanítóváltás, a nem megfelelő pedagógiai képzés hosszú távon nem megoldás az iskolák életében. Annál is inkább, mert a 19. század első felétől a gyülekezetek nagy része amellet foglalt állást, hogy az ideiglenes tanítói állást állandó tanítóra cseréli, és a két-három évente váltakozó diáktanítók helyett felnőtt tanítót alkalmaz. Ez pedig a pedagógiai felkészítés átfogó megváltoztatását tette szükségessé. Mindehhez járult még, hogy a felvilágosodás hatására a pedagógiai ismeretek mennyisége jelentősen megnőtt. Egy tanítói állás betöltéséhez és megfelelő végzéséhez már nem volt elegendő, hogy csak a neveléstan legyen az egyetlen pedagógiai tantárgy a képzés során. A hagyományos rendszer tarthatatlanságát észlve egyre sürgetőbbé vált egy önálló szakiskola, vagyis egy tanítóképző létrehozása. Ködöböcz József (1986) írja le, hogy ennek érdekében a gyülekezetek, az egyházmegyék részéről megtörténtek a szükséges lépések. 1840-ben az ungi és felső-zempléni egyházmegye közgyűlése „az Oskola Tanítókbani és jelesen azok kiképzésbeni hiánya” miatt a Tiszáninneri Egyházkerület vezetőségéhez fordult, hogy „az annyira szükséges és óhajtott Oskola Tanítókat képző Intézet felállításáról” gondoskodjon. Három évvel később az abaúji közgyűlés hasonlóképpen tett, amikor a kerületől azt kérte, hogy „találjon mielőbb módot benne, hogy a főiskolai ifjak tanítói pályára leendő kiképzetésük végett tanítóképző intézettel, vagyis preparandiával láttassanak el.” (Dienes és Ugrai, 2013, pp. 147.)

Ezeknek a kéréseknek és megkereséseknek engedve, és a Tiszáninneri Református Egyházkerület 1843. május 2-án tartott közgyűlése egyik napirendi pontjában megfogalmazott panasz miatt, amely szerint a kikerülő diákok nem alkalmasak az „érdemes tanításra,” és az ének tanítását sem végzik helyesen, a kerületi közgyűlés döntést hozott. Egyrészt elrendelte, hogy „...minden Egyházi Megyékben szorosabban meg vizgáltatnának a tanítók s az alkalmatlanok mozdíttatnának el hivataloktól...” (SRKTGyLt. B.12.), másrészt pedig belátva a rossz tapasztalatok alapján az eddigi berendezkedés fenntarthatatlanságát és elégtelenségét, határozatot hozott, miszerint „Buzgó óhajtása egyházi közösségünknek egy okos értelmes tanítókat képező intézetnek fel állíthatására...” (SRKTGyLt. B.12.) A határozat megszületett, amivel a főiskola tanári karának egy sor feladat elé kellett néznie. Az első és legfontosabb a tanítóképző intézet tervezetének kidolgozása. Ugyanazon a közgyűlésen, amelyen a határozat megszületett, kapta feladatként a főiskola iskolaszéke a tervezet elkészítését: „...a Pataki iskola Székre bizatik egy ilyen intézet iránt kivihető tervet a jövő examenig készíteni...” (SRKTGyLt. B.12.) Vagy, ahogy egy másik forrásban (SRKTGyLt. B.LXVI. 29, pp. 669.) olvashatjuk, egy „népnevelőket képző intézet”

tervezetét kérte a kerület a tanári kartól. A másik fontos feladat az anyagi háttér biztosítása volt a tanítóképző intézet finanszírozásához. Erre nézve is találunk határozatot a kerületi gyűlés jegyzőkönyvében: „...a mikorra [az iskolaszék] munkálata be váratik, melyis egyházi közönségünk által meg vizsgáltnván az arra meg kívántató költség meg szereztetése felől intézkedni fog.” (SRKTGyLt. B.12.)

Az iskolaszék Zsarnay Lajos vezetésével egy négytagú bizottságra bízta a tervezet elkészítését. A feladat nem volt könnyű, hiszen a tervezet kidolgozása széles körű anyagyűjtéssel, külföldön megfordult személyek megkérdezésével járt (Ködöböcz, 1986). Bár a kidolgozásra szánt idő rövid volt, ennek ellenére Zsarnay a tervezetet már július hónapban megküldte az egyházkerületnek. (SRKTGyLt. B.LXVI. 29, pp. 669.) A tervezetben elsősorban az fogalmazódott meg, hogy az iskolaszék az intézmény kialakítását és felállítását a főiskola keretén belül képzelel el. Az öröm mellett aggodalommal tekintettek a létrehozására. Felmerült a gondolat, hogy külföldi képzők mintájára szervezzék meg. S talán pont ez adott okot az aggodalomra, hiszen hazánkban hasonló felállítás, mint külföldön nem volt kivitelezhető. Éppen ezért tért ki a tervezet arra, hogy a tanítóképzőt semmiképpen sem lehet külföldi mintára szervezni, ahol önálló, önfenntartó, ösztöndíjat adó intézményként működnek ezek a képzők. (SRKTGyLt. B.LXVI. 29, pp. 670.) „A tervezet az addiginál hatékonyabb képzésre törekedve, a más tanintézettől elszigetelt s alacsonyabb képzést nyújtó német preparandiatípus helyett a főiskola keretében javasolta a tanítóképzés megoldását.” (Ködöböcz, 1986, pp. 79.) A szűkre szabott anyagi lehetőségek mellett ezt azzal is indokolták a tervezet készítői, hogy az itt tanuló diákok közül többen, akik tanítói pályára mentek, az akadémiai kurzust is teljesen elvégezték. Továbbá az iskola sem nélkülözhetette a két-három évig tartó tanári állásokat. Éppen ezért a tanítóképzőt a jelenlegi oktatási intézmények szerves részeként javasolta létrehozni, annál is inkább, mert első tanárai is a jelen tanári kar tagjaiból kerültek ki.

A bizottság a felkészítést megfelelő elméleti és gyakorlati képzéssel kívánta megoldani. Szükségesnek vélte az eddig is tanított neveléstudománynak nagyobb szerepet juttatni azáltal, hogy a felsőbb diákok számára is kötelezővé teszik azt. További javaslatai között szerepelt, hogy a neveléstani alapszabályok tanításának sokkal nagyobb teret kell adni, annál is inkább, mert „...eddig ugyanis csak az első évesek kirekesztő tudományává volt ez aljasítva...” (SRKTGyLt. B.LXVI. 29, pp. 670.) vagyis, hogy ezt követően a hatodik évfolyamon is tanítani kell. Abból a megfontolásból került előtérbe ez a javaslat, hogy ezek a tudományok elengedhetetlenek, különösen azok számára, akik tanítóként töltenek majd el éveket egy-egy kisebb vagy nagyobb oktatási intézményben. A neveléstani alapszabályok mellett szaktudományos képzést írt elő, amely az elemi iskolákban való

tanításhoz elengedhetetlen. Emellett fontos a szaktudományos ismeretek oktatása is: „Számvetés, írás, olvasás, vallásra útmutatás, erkölcsi bevezetés, rövid általános és terjedelmesb honi földrajz vagy geographia, továbbá természethistóriai, népszerű physikai-globologiai- hontörvényi- egészségtani előismeretek az itt kitűzöttek, ... a rendőrségi szabályok, a honi mérges növények, a gazdaság elemei...” (SRKTGyLt. B.LXVI. 29, pp. 670.) Mivel azonban „az elemi tanításban nem annyira maga a tartalom, mint inkább az előadási módor a fő dolog”, meggyőződése volt a tervezet készítőinek, hogy a 6-7-8 éves diákok kedvét és lelkesedését nem az által nyerik meg a tanítók, ha szóról szóra megtanítják nekik az erkölcsi normákat és a Nagy Kátét. Semmit sem ér, ha a tanító növénytanból minden fűszalat, vagy földrajzból minden helyiséget ismer. A cél tehát az, hogy olyan tanítási módszereket ismertessenek, amivel majd a tanítók sikerebb és célszerűbb oktatást végeznek. Vagyis, ahogyan Ködöböcz mondja (1986), a tanítóképzőnek olyan módszerek segítségével kell megvalósítani a felkészítést, amivel a tanítás minél könnyebb, célszerűbb és sikerebb módjait ismerhetik meg hallgatói.

Ezt követően a bizottság pontokba szedte, hogy mire van a legnagyobb szükség a tanítóképző működéséhez. Az elemi ismeretek tanításához elsőként a kézikönyvek szükségességére helyezte a hangsúlyt. A meglévők kijavítását, a hiányzók pótlását javasolta. Voltak olyan kézikönyvek, amelyeket a már meglévők közül elfogadhatóknak javasolt.² A második pontban az iskolatanításra kimenők részére a szaktudományokat külön oktatási időben írta elő, egész éven át heti egyórás előadásokban. Az oktatás végeztével pedig szigorú vizsga letételét indítványozta. (SRKTGyLt. B.LXVI. 29, pp. 670.) A harmadik pontban a minél célszerűbb és sikerebb felkészítés végett az említett tudományok tanítását a főiskola más területein is javasolta. További javaslata volt, hogy az iskolai felügyelői tisztség mellett szervezzék meg a szaktudományos felügyeletet is. Ennek keretében minden tanár feladata volt annak ellenőrzése, hogy az általa előadott szaktudományt a tanítók hogyan tanítják meg a gimnázium alsóbb osztályaiban. (SRKTGyLt. B.LXVI. 29; Ködöböcz, 1986) A tanárok további kötelességei és feladatai közé sorolta a bemutató órák tartását, a példamutatást, a leendő tanítók tanításának megfigyelését és elemzését. (Ködöböcz, 1986) A tanítás megfigyelése után tapasztalt hiányosságok négy szemközti megbeszélése, s ezáltal a legcélszerűbb előadásra, a legeredményesebb munkára való felkészítés is része volt a tanári feladatoknak. Ködöböcz (1986) professzor szerint mindez azt jelentette, hogy az oktatók ezzel tulajdonképpen már a gyakorlati kiképzés legfontosabb feladatait is megoldották.

---

2 Ilyenek a rendőrségi szabályok könyve mellett, Kunoss Endre (1842). *Dajkakönyv*, Buda.; Tárczy Lajos (1843). *Népszerű természettan*, Pápa.; Kubinyi Ágoston (1842). *Magyarországi mérges növények*, Buda.

Ahhoz azonban, hogy a képzés jól működjön, a tervezet szerint szabályokra van szükség. Ezeket a szabályokat is pontba szedve sorolta fel. Első pontban egyfajta kikötést fogalmazott meg. A szabályzat szerint 1844. év decemberétől a főiskolából csak az bocsátható ki rektorságra, aki az előírányzott tudományokat lehallgatta, azokból vizsgát tett és azon legalább első osztályzatot nyert. A második pontban elrendelte, hogy folyó év, vagyis 1843. év végétől kezdve az egyházkerület csak azt alkalmazza állandó rektori hivatalra, aki a főiskola tanítóképzőjében egy vagy két évet kitöltött. Az eredményesség feltételének tartotta azt is, hogy azokat a diákokat, akik e célból mennek főiskolára, megfelelő anyagi támogatásban részesítsék. Tanulásuk megsegítésére két forrást is kilátásba helyezett. Az egyik, az ünnepi jótéteményekből való részesülés a gimnázium elvégzése után, a másik egy segédforrás létrehozása az egyházkerület részéről. E két forrás révén nem csupán a diákok támogatását látta megoldhatónak, de a tanítóképző felvirágzását is. (SRKTGyLt. B.LXVI. 29, pp. 670.)

A tervezet a tanítóképzés mellett javaslatot tett az elemi iskolák célszerűbb működésére nézve is. Szükségesnek vélte kötelezően előírni a 7-12 éves gyermekek iskolába járását. Kézikönyveket, tanítási módokat javasolt a tanítók számára. (SRKTGyLt. B.LXVI. 29, pp. 670.) Egy rendkívüli alapossággal elkészített, gyermek- és gyakorlatcentrikus képzést vázolt fel a tervezet. Hasznosította azt az elvet, miszerint a tanító a gyermek fejlettségéhez mérje a tanítandó tananyagot. Mellőzte a magolást, a szóról szóra tanulás egyoldalúságát. A lehető legtöbb szemléltető eszközt tett kötelezővé az oktatásban. Az anyag feldolgozásában a megértés érdekében előírta a gyermek tapasztalatainak, ismereteinek figyelembevételét és hasznosítását.

1843 júliusában az egyházkerületi közgyűlés elé terjesztették a tervezetet, amely a következő határozatot hozta: „...az iskola szék által be mutatott főiskolánk jelen szerkezetéhez s körülményeinkhez alkalmazott tervet általánosan elfogadván életbe léptetni s gyakorlatba vétetni kívánja s rendeli egyház Kerületi Közönségünk.” (SRKTGyLt. B. 12. 1843. július 10-i közgyűlés). Ködöböcz József (1986) szerint a szűkös anyagi helyzet és a gyülekezetek szegénysége miatt az önálló tanítóképzés ekkor még nem valósult meg. De a tervezetben leírt eljárás emelte a kollégiumi tanítóképzés színvonalát, mert a főiskola tanárai az ebben leírtak alapján tartották az órákat, ezzel is hozzájárulva a teológusok jobb, alaposabb felkészüléséhez, tanítói feladataik és iskolai munkájuk ellátásához. Az egyházmegyéek képzett tanítók iránti sürgetésének eredménye volt, hogy 1845-ben az egyházkerületi közgyűlés elrendelte, hogy a jövőben a gyülekezetek csak azokat a hallgatókat alkalmazhatják iskoláikban, akik a „népnevelési leckéket szorgalmasan gyakorlották a sárospataki főiskolában s arról hiteles bizonyítványt mutathatnak elő”.

(SRKTGyLt. B.13. 1845. szeptember 28-i közgyűlés.) Sárospatakon ebből következőleg törvény lett, hogy csak azok mehettek ki tanítóságra, akik a felkészítésben részt vettek.

1847-ben újabb lépéseket tettek az önálló intézet létrehozására, amit a szabadságharc eseményei megghiúsítottak. A szabadságharc után még erősebb lett ennek sürgetése. Most már a törekvések nemcsak arra irányultak, hogy teológus ifjaknak nyújtsanak oktatást, hanem olyanoknak is, akik egész életükre a tanítói pályát választják. 1851-ben a kerületi közgyűlés újra tárgyalta, 1852-ben pedig kimondta a képző sürgős felállítását. A szándék megvolt, a megvalósítás lassan ment. Az egyházkerületi közgyűlés 1855-ben ismét foglalkozott a tanítóképző intézet felállításával, ami ezúttal elindította azt a folyamatot, aminek eredményeképpen 1857. november 20-án a Kollégium új intézeti ágaként megnyílt az önálló tanítóképző. Ezt megelőzően a tanári kar a kerületi közgyűlés megbízásából készített egy újabb részletes tervet. A főiskola részéről pedig Zsarnay Lajos tollából „buzdító, kérő felhívás” (Ködöböcz, 1986, pp. 83-84.) ment ki az egyházkerület gyülekezeteihez, a Főiskola vonzáskörzetéhez tartozó más egyházközsegekhez, gyülekezeti tagokhoz, pártfogókhoz, jótévköz, volt tanítványokhoz. Miután az anyagi részt is sikerrel biztosították, megindulhatott a várva várt képzés is.

A népoktatási törvény következtében, amely a tanítóképzést is részletesen szabályozta, a főiskola néhány sikeres tanév után feladni kényszerült képezdését. Ködöböcz József (1986) véleménye szerint a kollégiumi keretek közötti megszüntetésében több tényező is szerepet játszott. A legfőbbnek az anyagi feltételek szűkösségét jelöli meg. Emellett az iskolázással kapcsolatos fokozott állami követelményeknek való megfelelés, illetve az 1868-as népiskolai törvényben a képzők számára előírt korszerűsítések sem könnyítették a helyzeten. „Belátták, hogy a kollégiumi képző „az országos nevelési igényeknek megfelelő számban jól szervezendő államképezdéssel a versenyt kiállni” nem képes.” (Ködöböcz, 1986, pp. 123.) Mindezekon túlmenően még számos szempont vezette mind a képző tanárait, mind az egyházkerület vezetését arra a döntésre, amit 1869-ben hoztak meg, miszerint a kollégiumi tanítóképzőt átadják az államnak. Az átadás feltételeinek kidolgozása után megtörtént a szerződéskötés a két fél között, ami véglegesítette a tanítóképző állami kézbevételét. A sárospataki főiskola által szabott feltételeket – miszerint az állam a képzőt továbbra is Patakon működteti, minden diákját átveszi, a tanítást magyar nyelven végzi, illetve, ha az első és a harmadik feltételt nem teljesíti, az egyházkerületnek jogában áll visszavenni – az állam elfogadta.

Az állami tanítóképző és a sárospataki főiskola útjai különváltak egymástól, amit az új intézmény fizikai elhelyezkedése is szimbolizált. Az egyre inkább bővülő létszám

eredményeként épült fel 1913-ra az az épületegyüttes, amely hazánkban az első olyan objektum, amit kifejezetten a tanítóképzés céljaira terveztek. A jogakadémia bezárása után azonban felerősödtek a hangok, amelyek a tanítóképző visszavételét kívánták meg. Erre az időre ez az óhaj egyre kevésbé ütközött az állami oktatáspolitikával. (Dienes és Ugrai, 2013) A tanítóképző visszaadásának és visszavételének gondolata a kormány képviselője részéről merült fel, aki a jogakadémia megszüntetéséről folytatta le a tárgyalásokat a kollégium képviselőivel. Mivel a felvetés elgondolkodtatta és elnyerte a kollégium és az egyházkerületi vezetés tetszését, megindult a megoldás keresése. A gondolatból hamarosan társadalmi ügy lett, hiszen a sajtó hasábjait (Sárospataki Református Lapok, 1928. október 14. 244.) is az átvétel ideológiai megalapozása és fontossága töltötte ki. Lehetőségeket kerestek a fenntartása ügyében, majd pedig megszületett a döntés. Ködöböcz József (1986) ezt így fogalmazza meg: „S mikor az egyházkerület áldozatvállalásával és a kultuszminisztérium támogatásával hosszabb távra is kialakultak a képző fenntartásával kapcsolatos anyagi feltételek, megtörtént a képzőnek a Tiszáninnyi Református Egyházkerület kezelésébe való átadása-átvétele. A szerződést az egyházkerület és az állam képviselői 1929. június 30-án írták alá.” (Ködöböcz, 1986, pp. 211.) Az 1929. július 16-én tartott egyházkerületi közgyűlés pedig örömmel vette az eseményeket, s mintegy önvigasztalásképpen nyugtázta, hogy bár elvesztette jogakadémiáját, de most a magyar állam nagylelkűsége és belátása újra hozzájut-tatja ahhoz az intézethez, amelytől egykor nehéz szívvel váltak meg. (Janka, 1929, pp. 9, 24, 32.) A tanítóképző intézet tehát újra az egyházkerület kezelésébe és fennhatósága alá került.

Az átvétel zökkenőmentesen zajlott. Az állam 50 évre adta át a képző épületét, a telket és az ingóságokat azzal a kikötéssel, hogyha az egyház anyagilag nem fogja tudni fenntartani, bármikor visszaveszi az irányítást. Az állami befolyás nem szűnt meg az intézmény életében, hiszen az továbbra is részesült államsegélyben, így az állam kötelezte az új fenntartót a más vallású tanárok tovább foglalkoztatására, és garantálnia kellett a más vallású diákok felvételét is. Ugrai János (2013) megfogalmazása szerint ennek megfelelően a következő időszakban a képző nem vált kirekesztővé, és református jellege is erősödött. A visszavétel előtti években a református tanulók száma 50% volt, utána viszont ugyanez az arány 70% körül alakult. Mellettük római és görög katolikus fiatalok is szép számmal kerültek az intézmény falai közé.

A visszaállás viszont nem ment könnyen. Az első időkben sajátos viszony jellemezte a főiskolát és a tanítóképzőt. Az nem volt kérdés, hogy a közös gyökerek és a közös fenntartó miatt a szellemiségben, a feladat-meghatározásban, a valláserkölcsi nevelés kérdésében a képző a főiskola egyik ágává válik. Hogy ezt elősegítsék, közösen ünnepségeket rendeztek, bibliaköröket és missziós tevékenységeket indítottak az egységes vezetés alatt.

Közös ifjúsági egyletek jöttek létre, s a Sárospataki Ifjúsági Közlönyt is közösen szerkesztették. Formai, tartalmi és pénzügyi tekintetben azonban már nem volt minden magától értetődő. Formálisan a képző nem vált azonnal a főiskola szerves részévé, ezért az egyházkerület pénzügyi és tartalmi tekintetben, mint önálló intézetet kezelte. Ahogy Ugrai János (2013) is megfogalmazza, a képzőt ekkor hivatalosan a főiskola testvérintézeteként aposztrofálták. A helyzet a II. világháború után változott meg, amikor is a képzős tanárokat a háborúban való részvételük miatt gimnáziumi és teológiai tanárok helyettesítették átoktatás formájában. Ennek tapasztalatait felhasználva 1947 szeptemberében az addig különálló tantestületek egyesültek. Mikor már szinte minden rendeződni látszott, hamarosan újabb fordulat következett.

A tanítóképző élete a Tiszáninneni Egyházkerület fennhatósága alatt nem volt hosszú életű, hiszen 1950-ben „kikerült” a kollégium kebeléből, és újra állami kézbe került. (Dienes & Ugrai, 2013) Míg az 1869-es állami kézbevétele tartalmi szempontból szinte alig jelentett változást a tanítóképző életében, a második államosítás annál inkább. Ködöböcz (1986) professzor úr leírja, hogy míg az első államosításkor továbbra is érvényesültek a református vagyis az egyházi szempontok az intézmény életében, az 1950-es államosítás után ezt teljes mértékben likvidálták, s a képzésben a dialektikus materialista világnézetet alapul a szocialista nevelési törekvések érvényesültek. Ezzel az átvétellel pedig véglegesen lezárult egy korszak a tanítóképző intézet életében.

Irodalom

- Dienes D., Ugrai J. (szerk.), (2013). *A Sárospataki Református Kollégium története*, Sárospatak: Hernád Kiadó.
- Janka K. (szerk.) (1929) *A Tiszáninneni Református Egyházkerület Miskolcon 1929. évi július hó 16-ik napján tartott közgyűlésének jegyzőkönyve*. Sárospatak: Református Főiskolai Könyvnyomda.
- Ködöböcz J., (1986). *Tanítóképzés Sárospatakon*. Budapest: Tankönyvkiadó, 31.
- Sárospataki Református Lapok 1928. október 14.
- Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei Levéltár, Jelzet: B.12. A, Tiszáninneni Református Egyházkerületi gyűlések jegyzőkönyvei 1843-1844. 1843. május 2-i közgyűlése.
- Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei Levéltár, Jelzet: B.LXVI. 29. A S. Patakon felállítandó Népközpont Képző Intézet terve.

Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei Levéltár, Jelzet: B. 12.

A Tiszáninneni Református Egyházkerületi gyűlések jegyzőkönyvei 1843-1844.
1843. július 10-i közgyűlés

Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei Levéltár, Jelzet: B.13.

A Tiszáninneni Református Egyházkerületi gyűlések jegyzőkönyvei 1845-1846.
1845. szeptember 28-i közgyűlés.